

Οικονομία – Γ' Γεν. Λυκείου
Οικονομίας και Πληροφορικής

Κεφάλαιο 10: ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

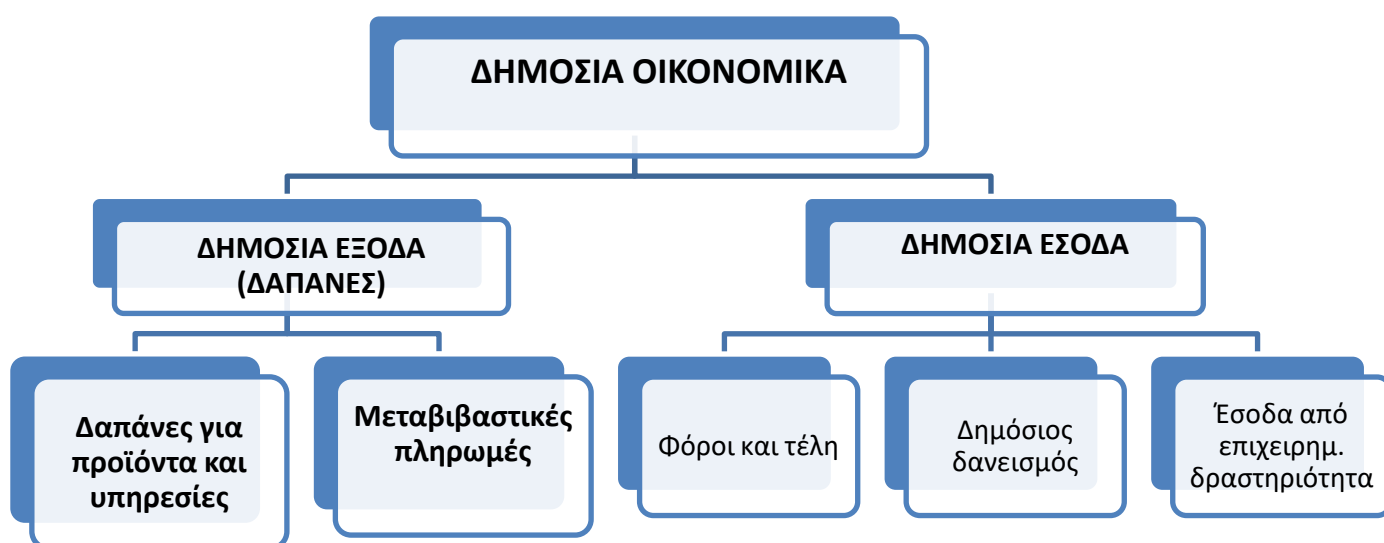
ΗΛΙΑΣ ΤΟΥΜΑΣΑΤΟΣ, καθηγητής ΠΕ 78

3. Τα δημόσια οικονομικά

Ο δημόσιος τομέας έχει μεγάλη σημασία στις σύγχρονες οικονομίες. Τόσο η φορολογία, όσο και οι δημόσιες δαπάνες (= δαπάνες που κάνει το κράτος) επιδρούν στη λειτουργία της οικονομίας

ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ δημοσίων δαπανών και φορολογίας στη λειτουργία της οικονομίας:

1	Μεταβάλλουν την κατανομή των παραγωγικών συντελεστών στις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες	- Το κράτος αφιερώνει περισσότερους παραγωγικούς συντελεστές στην παραγωγή προϊόντων που θέλει να ενισχύσει (π.χ. δημόσιες δαπάνες για βελτίωση αγροτικής παραγωγής → αύξηση παραγωγής γεωργικών προϊόντων) - Το κράτος αφιερώνει λιγότερους παραγωγικούς συντελεστές στην παραγωγή προϊόντων που θέλει να μειώσει - Επιβάλλει μεγάλη φορολογία όταν θέλει να μειώσει την παραγωγή κάποιου προϊόντος
2	Μεταβάλλουν το επίπεδο του εισοδήματος	- Αύξηση δημοσίων δαπανών → Αύξηση εισοδήματος - Μείωση φορολογίας → Αύξηση εισοδήματος - Μείωση δημοσίων δαπανών → Μείωση εισοδήματος - Αύξηση φορολογίας → Μείωση εισοδήματος
3	Μεταβάλλουν το μέγεθος των επενδύσεων → το μέγεθος του κεφαλαίου της οικονομίας → μεταβολή του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας	Π.χ. το κράτος κάνει δαπάνες για να φτιάξει έργα υποδομής (π.χ. δρόμους, λιμάνια) → αυξάνεται η παραγωγικότητα → αυξάνεται ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας

Δημόσια έξοδα (δημόσιες δαπάνες)

Πολλές είναι οι κατηγορίες των δημόσιων δαπανών:

- Μισθοί δημοσίων υπαλλήλων
- Αγορά υλικών για τις δημόσιες υπηρεσίες (Νοσοκομεία, Σχολεία, Πανεπιστήμια κλπ.)
- Εκτέλεση και συντήρηση δημόσιων έργων (δρόμοι κλπ.)
- Στρατιωτικές δαπάνες
- Υποτροφίες, συντάξεις, επιδόματα

Πώς κατηγοριοποιούμε τις δημόσιες δαπάνες;

Πρώτη διάκριση

Δαπάνες για προϊόντα και υπηρεσίες	Δαπάνες για μεταβιβαστικές πληρωμές
• Μισθοί δημοσίων υπαλλήλων • Αγορά προϊόντων κάθε είδους (από αναλώσιμα έως αεροπλάνα) • Ενοίκια κτηρίων ή οικοπέδων που χρησιμοποιεί το δημόσιο • Εκτέλεση δημόσιων έργων	• Επιδόματα ανεργίας κλπ. • Υποτροφίες
☞ Δημιουργούν παραγωγή και εισόδημα ☞ Καταλήγουν να γίνονται «αμοιβή παραγωγικού συντελεστή» για τη συμβολή του στην παραγωγή των αγαθών που αγοράζονται από το κράτος	☞ Δεν δημιουργούν παραγωγή, παρόλο που είναι εισόδημα για τα άτομα που τα λαβαίνουν → είναι ουσιαστικά μεταβιβάσεις μεταξύ ατόμων
Επιμέρους κατηγορίες: ☞ Δαπάνες με καταναλωτικό χαρακτήρα: π.χ. αγορά γραφικής ύλης για το δημόσιο, μισθοί ☞ Δαπάνες που είναι επενδύσεις και αυξάνουν το κεφάλαιο της οικονομίας (π.χ. έργα)	

Δεύτερη διάκριση

- **Κριτήριο: Ο σκοπός τους**
- **Κατατάσσουμε τις δαπάνες σε ομοειδείς κατηγορίες ανάλογα με το αντικείμενό τους**
- **Κάθε κατηγορία μπορεί να περιλαμβάνει:**
 - Δαπάνες για επενδύσεις
 - Δαπάνες για υπηρεσίες
 - Δαπάνες για μεταβιβαστικές πληρωμές

Παράδειγμα

ΔΑΠΑΝΕΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΥΓΕΙΑΣ	ΔΑΠΑΝΕΣ ΑΜΥΝΑΣ κλπ.
Επενδύσεις: κατασκευή σχολείου		
Υπηρεσίες: μισθοί εκπαιδευτικών		
Μεταβιβαστικές πληρωμές: Υποτροφίες		

Δημόσια έσοδα

Είναι τα έσοδα του δημόσιου τομέα με τα οποία καλύπτονται οι δημόσιες δαπάνες.

Προέρχονται από διάφορες πηγές:

- ❖ Φόροι
- ❖ Δανεισμός
- ❖ Έσοδα από επιβολή τελών
- ❖ Έσοδα από επιχειρηματική δραστηριότητα

ΦΟΡΟΙ

❖ **ΟΡΙΣΜΟΣ:** Χρηματικά ποσά που είναι υποχρεωμένοι να καταβάλλουν στο Δημόσιο οι πολίτες, χωρίς ειδική αντιπαροχή του δημοσίου που να συνδέεται άμεσα με την καταβολή του φόρου

Από τι εξαρτάται το ποσό που θα πληρώσει κάθε πολίτης;

1	Από τη φορολογική του βάση	Φορολογική βάση = ❖ Εισόδημα του φορολογουμένου ❖ Περιουσία του φορολογουμένου ❖ Δαπάνες του φορολογουμένου	Μονάδα φορολογικής βάσης = 100 Ευρώ
2	Από τον φορολογικό συντελεστή	Φορολογικός συντελεστής = το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε κάθε μονάδα της φορολογικής βάσης (τον μετράμε με ποσοστά)	Ποσό φόρου για κάθε μονάδα = 15 Ευρώ Φορολογικός συντελεστής = 15%

Π.χ. Εισόδημα 1000 Ευρώ, με φορολογικό συντελεστή 15%, φόρος = 150 Ευρώ.

Πώς διακρίνουμε τους φόρους; Έχουμε διάφορα κριτήρια

Κριτήριο 1: Ποια είναι η φορολογική βάση του φόρου;

1	ΦΟΡΟΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (άμεσοι φόροι)	❖ Υπολογίζεται με βάση τα εισοδήματα του φορολογουμένου ❖ Ο φορολογούμενος μπορεί να είναι: - Φυσικό πρόσωπο (άνθρωπος) - Νομικό πρόσωπο (επιχείρηση, εταιρεία κλπ) ❖ Για να υπολογιστεί αυτό το εισόδημα λαμβάνονται υπ' όψιν φοροαπαλλαγές, εκπτώσεις κλπ.
2	ΦΟΡΟΙ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	Καταβάλλεται: ❖ επί της καθαρής αξίας της περιουσίας (π.χ. ΕΝΦΙΑ) ❖ όταν έχουμε μεταβίβαση περιουσίας λόγω κληρονομιάς, δωρεάς κλπ. (π.χ. φόρος κληρονομιάς)
3	ΦΟΡΟΙ ΔΑΠΑΝΗΣ (έμμεσοι φόροι)	❖ Τους πληρώνει ο αγοραστής όταν αγοράσει το προϊόν, και επομένως η τιμή αυξάνεται (π.χ. ΦΠΑ) ❖ Σ' αυτούς περιλαμβάνονται και οι δασμοί (φόροι στο τελωνείο για τα εισαγόμενα προϊόντα – σε πολυτελή προϊόντα έχουμε πολύ μεγάλους δασμούς)

Κριτήριο 2: Με βάση την αναλογικότητα του φόρου

1	ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΙ φόροι	❖ Αναλογικός φόρος: όταν ο φορολογικός συντελεστής είναι ο ίδιος ανεξάρτητα από το μέγεθος της φορολογικής βάσης ❖ Είναι πάντοτε η ίδια αναλογία του εισοδήματος, ανεξάρτητα αν το εισόδημα αυξάνεται ή μειώνεται. Π.χ. Για όλα τα εισοδήματα ο φορολογικός συντελεστής είναι 12%, άρα την ίδια αναλογία πληρώνει και αυτός που έχει φορολογική βάση 1000 Ευρώ, 20000 Ευρώ, 2.000.000 Ευρώ
2	ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ φόροι	❖ Προοδευτικός φόρος = ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται όταν αυξάνεται η φορολογική βάση. ❖ Ο φόρος εδώ είναι αυξανόμενη αναλογία του εισοδήματος, αυξάνεται καθώς το εισόδημα αυξάνεται Π.χ. Για τα 100 πρώτα Ευρώ φορολογικός συντελεστής 8% Για τα 100 επόμενα Ευρώ, φορολογικός συντελεστής 12% Για τα 100 επόμενα Ευρώ, φορολογικός συντελεστής 18%. Πολίτης Α, με εισόδημα 100 Ευρώ: Πληρώνει 8%, δηλ. 8 Ευρώ. Πολίτης Β, με εισόδημα 200 Ευρώ: Πληρώνει: Για τα πρώτα 100 Ευρώ 8 Ευρώ, και για τα επόμενα 100, 12 Ευρώ. Άρα συνολικά $8+12 = 20$ Ευρώ (δηλ. στην πραγματικότητα 10% του εισοδήματός του, μεγαλύτερη αναλογία από Α) Πολίτης Γ, με εισόδημα 300 Ευρώ. Πληρώνει 8 Ευρώ για τα πρώτα 100, 12 για τα επόμενα 100 και 18 Ευρώ για τα τελευταία 100, δηλαδή συνολικά $8+12+18 = 38$ Ευρώ. (δηλ. 12, 7% του εισοδήματος, μεγαλύτερη αναλογία από τους Α και Β)
3	ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΑ ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΟΙ φόροι	❖ Αντίστροφα προοδευτικός φόρος: ο φορολογικός συντελεστής μειώνεται όταν η φορολογική βάση αυξάνεται. ❖ Ο συνολικός φόρος είναι φθίνουσα αναλογία του εισοδήματος ❖ Δεν συνηθίζονται τέτοιοι φόροι... ❖ Ωστόσο... ένας φόρος δαπάνης μπορεί να γίνει αντίστροφα προοδευτικός Π.χ. ο Α και ο Β καταναλώνουν 10 λίτρα βενζίνη ο καθένας. Ο Α έχει εισόδημα 100 Ευρώ Ο Β έχει εισόδημα 200 Ευρώ. Ο φόρος που πληρώνουν και οι δύο (φόρος δαπάνης) στο βενζινάδικο έστω ότι είναι 5 Ευρώ. Για τον Α, που έχει λιγότερο εισόδημα, αυτά τα 5 Ευρώ είναι 5% του εισοδήματός του Για τον Β που έχει μεγαλύτερο εισόδημα, αυτά τα 5 Ευρώ είναι 2,5 % του εισοδήματός του. Άρα ο Α, με μεγαλύτερο εισόδημα, πληρώνει αναλογικά μικρότερο φόρο. ❖ Για τον λόγο αυτό λέμε ότι οι φόροι δαπάνης (π.χ. ΦΠΑ, φόρος τσιγάρων, φόρος καυσίμων) επιβαρύνουν άνισα τις χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις.

Δημόσιος δανεισμός

- Σημαντική πηγή εσόδων για το δημόσιο
- Δεν πρέπει να γίνεται συχνά, γιατί:
 - Τα δάνεια πρέπει να εξοφλούνται, και επιπλέον να πληρώνονται οι τόκοι
 - Αν αυξάνονται τα δάνεια σήμερα, θα αυξάνονται οι ανάγκες για μεγαλύτερα έσοδα (και ενδεχομένως νέα δάνεια στο μέλλον) για να εξοφλούνται τα δάνεια
- Μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα, αν τα χρήματα από τα δάνεια μπορούν να γίνουν για κάποια επένδυση που αυξάνει την παραγωγικότητα της οικονομίας.

Είδη δανείων

Εξωτερικό δάνειο (Το δημόσιο δανείζεται από άλλες χώρες)	Εσωτερικό δάνειο (Το Δημόσιο δανείζεται από πηγές του εσωτερικού)
❖ Τα εξωτερικά δάνεια είναι σε συνάλλαγμα (δηλαδή σε νόμισμα της χώρας απ' όπου προέρχεται το δάνειο) ❖ Πλεονέκτημα: Η δανειζόμενη χώρα μπορεί να κάνει εισαγωγές προϊόντων από το εξωτερικό, ανάλογα με τις ανάγκες της (έτσι μπορεί να πληρώσει εισαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών, δηλ. μηχανημάτων, οχημάτων που είναι απαραίτητα για την οικονομική ανάπτυξη) ❖ Μειονέκτημα: Τα δάνεια πρέπει να εξοφληθούν σε συνάλλαγμα (σε ξένο νόμισμα)	Τα δάνεια εσωτερικού προέρχονται από 3 πηγές: ❖ Κεντρική Τράπεζα της χώρας (δηλ. το ίδρυμα που έχει το προνόμιο της έκδοσης χρήματος). Η Τράπεζα χρηματοδοτεί το Δημόσιο «αυξάνοντας» την ποσότητα του χρήματος, δηλ. τυπώνοντας χρήμα). (Στην Ελλάδα το εκδοτικό προνόμιο δεν το έχει η Τράπεζα της Ελλάδος, οπότε δεν μπορεί να εκδώσει χρήμα χωρίς την άδεια της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας) ❖ Από τους πολίτες: Αποταμιεύσεις του κοινού. Το Δημόσιο εκδίδει ομολογιακά δάνεια. (Ομόλογα του Δημοσίου). Οι πολίτες «μεταβιβάζουν» την αγοραστική δύναμή τους στο κράτος ❖ Από τις ιδιωτικές (εμπορικές) τράπεζες της χώρας, με διάφορους τρόπους

Ο δημόσιος δανεισμός μπορεί να είναι, ανάλογα με το σκοπό που συνάπτονται τα δάνεια

- 🕒 **Βραχυχρόνιος** (δηλ. προβλέπεται το δάνειο να εξοφληθεί σε σύντομο διάστημα, π.χ. 2 έτη: συνήθως πρόκειται για δάνεια που καλύπτουν άμεσες ανάγκες)
- 🕒 **Μακροχρόνιος** (δηλ. προβλέπεται το δάνειο να εξοφληθεί σε 10, 20 έτη), όταν το Δημόσιο δανείζεται για να κάνει παραγωγικές επενδύσεις.

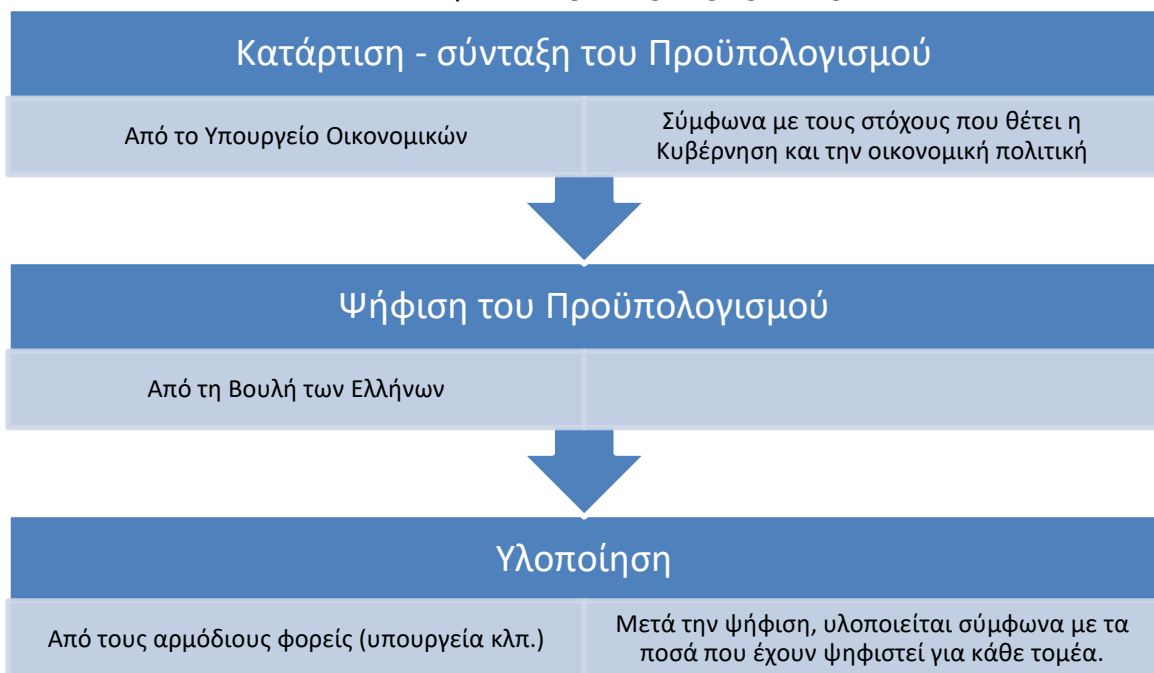
Κρατικός Προϋπολογισμός

ΟΡΙΣΜΟΣ: Ένας **λογαριασμός** που περιέχει:

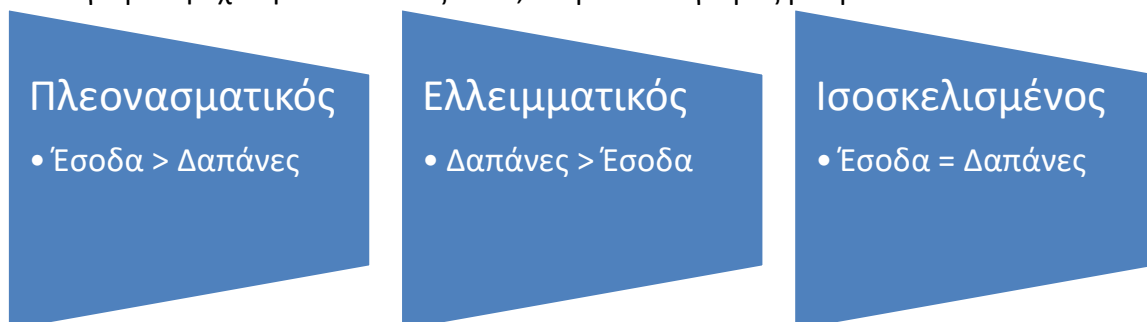
- όλες τις **δαπάνες** που προβλέπεται να γίνουν από το Κράτος σε ένα έτος (πώς κατανέμονται οι δαπάνες σε διάφορους τομείς της οικονομίας)
- όλα τα **έσοδα** που προβλέπεται να εισπράξει το Κράτος στο ίδιο έτος (οι πηγές από τις οποίες εισρέουν τα έσοδα στο Δημόσιο)

☞ Αποτυπώνει με σύντομο και περιεκτικό τρόπο την **οικονομική πολιτική** της Κυβέρνησης (κατανομή δαπανών, επιβολή φόρων)

ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

☞ Ανάλογα με τη σχέση εσόδων – εξόδων, ο Προϋπολογισμός μπορεί να είναι:

☞ **Εσφαλμένη** η αντίληψη ότι ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι ισοσκελισμένος πάντα. Η εξίσωση δαπανών και εσόδων δεν υπαγορεύεται από καμία οικονομική λογική.

☞ Από τί εξαρτάται η κατάσταση του προϋπολογισμού;

Από τη γενική οικονομική συγκυρία	☞ Σε περιόδους ύφεσης, με υψηλή ανεργία: Ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι ελλειμματικός Γιατί; - Η διαρροή δαπάνης μέσω των φόρων τείνει να μειώσει το εθνικό εισόδημα → πρέπει να αντισταθμιστεί με μεγαλύτερες δαπάνες από το κράτος (αύξηση δημόσιων δαπανών) → μ' αυτόν τον τρόπο αυξάνεται το εισόδημα, αποφεύγεται η ύφεση. ☞ Σε περιόδους μεγάλης απασχόλησης και αυξανόμενων τιμών: Ο προϋπολογισμός πρέπει να είναι πλεονασματικός Γιατί; - Έτσι μειώνονται οι τάσεις για πληθωρισμό - Όμως: Κάποτε είναι δύσκολη η μείωση των δαπανών (π.χ. παιδεία, άμυνα). Στην περίπτωση αυτή το κράτος προσπαθεί να δημιουργήσει πλεόνασμα μέσω αύξησης των εσόδων (φόροι)
Από την οικονομική πολιτική που θέλει να εφαρμόσει η εκάστοτε κυβέρνηση	